

UDK: 32(497.4)"196/197"
327(497.4:497.5)"1971"
323.1(497.1=163.42)"1971"
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 25. 11. 2009.
Prihvaćeno: 27. 3. 2010.

Odnos slovenske politike prema “maspok”

ALEŠ GABRIČ

Institut za novejšo zgodovino, Ljubljana, Republika Slovenija

Autor analizira slovensko-hrvatske odnose na prijelazu šezdesetih u sedamdesete godine 20. stoljeća, u razdoblju kad su u političkom vodstvu obiju republika prevladali mlađi, manje ortodoksni komunistički političari. Slovenija i Hrvatska predstavljale su neformalni “blok razvijenih”, jer su zagovarale važniju ulogu tržišno-ekonomskih načela u državi. Slovensko je vodstvo 1971., kao i vodstva drugih republika, ocjenjivalo da hrvatsko vodstvo popušta nacionalističkim pritiscima “maspoka” i nije više kao u prethodnom razdoblju posve podupiralo Hrvatsku. Međutim, nije se htjelo miješati u obračun s hrvatskim vodstvom jer je Slovenija zagovarala stav da se ne miješa u unutarnje poslove drugih republika, naglašavajući da za prilike u svakoj republici odgovara njeno republičko političko vodstvo.

Ključne riječi: Slovensko-hrvatski odnosi, “maspok”, “Hrvatsko proljeće”, obračun s hrvatskim vodstvom.

Razdoblje prijelaza šezdesetih u sedamdesete godine 20. stoljeća bogato je političkom događajima koji u literaturi još nisu obuhvaćeni jedinstvenim pojmom, nego, suprotno tome, možemo pronaći terminološko bogatstvo za to razdoblje u kojem se hrvatska politika oštro sukobila sa saveznom jugoslavenskom vlašću. U hrvatskoj stručnoj literaturi za ta događanja možemo češće pronaći izraz “hrvatsko proljeće” i “hrvatski nacionalni pokret”, dok je pojam “maspok” kovanica, odnosno kratica za “masovni pokret” koji se razvio u Hrvatskoj početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća. U ovom članku upotreba jednog ili drugog pojma nema nikakve pozitivne ili negativne konotacije, nego se njima isključivo označava konkretan politički događaj koji je imao jasnu genezu, a potkraj 1971. i brzi te politički nametnut kraj, koji je obilježio poraz hrvatske politike i politički oproštaj dijela hrvatskoga vodstva sa Savkom Dabčević Kučar i Mikom Tripalom na čelu.¹

¹ Detaljnije su ta događanja u hrvatskoj znanstvenoj literaturi opisana u Dušan BILANDŽIĆ, *Hrvatska moderna povijest*, Zagreb 1999., 553.–628.; Zdenko RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.–1991.: od zajedništva do razlaza*, Zagreb 2006., 379.–466. Među memoarskim djelima, tim se razdobljem posebno bavilo dvoje važnih hrvatskih protagonista: Miko TRIPALO, *Hrvatsko proljeće*, Zagreb 1990.; Savka DABČEVIĆ KUČAR, *’71: hrvatski snovi i stvarnost*, Zagreb 1997.

Maspok tj. hrvatsko proljeće bila je jedna od brojnih reakcija ili odjeka na jugoslavenski način rješavanja nacionalnog pitanja nakon 1945., kad je Jugoslavija formalno bila federativna država, a zapravo je politička moć u velikoj mjeri još uvijek bila koncentrirana u saveznom tijelima vlasti. Središnji jugoslavenski državni i politički vrh federalizacijom države nakon Drugoga svjetskog rata oblikovao je novi državni ustroj tako da su sve veze išle od državnog središta, preko republičkih do tijela lokalnih vlasti. Kontakti između vodstava pojedinih republika bili su praktično onemogućeni, odnosno ograničeni na rješavanje ili usklađivanje manje važnih problema. Slovenija i Hrvatska – kao i ostale republike – nisu mogle uspostavljati čvršće veze i njihova se državna ili partijska vodstva nisu susretala na dvostranim razgovorima, nego su mogli biti samo sudionici razgovora na svedržavnoj razini, na kojima su se bavili širim problemima. I u vodstvu Komunističke partije Jugoslavije slovenski i hrvatski političari nastupali su i u kritikama na račun Slovenije i Hrvatske kao jugoslavenski, a ne, možda, kao slovenski ili hrvatski političari. Nacionalno pitanje bilo je u početku gurnuto u pozadinu, a na javnu se scenu vratilo 1957. kad je Edvard Kardelj objavio djelomice prerađenu knjigu *Razvoj slovenskoga nacionalnog pitanja*, napisanu prije rata. U žižu zanimanja Saveza komunista Jugoslavije (SKJ) nacionalno pitanje vratilo se na njegovu Sedmom kongresu u travnju 1958. u Ljubljani, kad je predsjednik slovenske vlade Boris Kraigher, kao prvi političar nakon rata u Jugoslaviji na tako visokom političkom položaju, oštro kritizirao "birokratsko centralističke težnje".²

U vrijeme zaoštavanja nacionalnih odnosa u Jugoslaviji Slovenija i Hrvatska uobičajeno su bile na istoj strani u neformalnom bloku razvijenih republika. Kad se o toj problematici raspravljalo na sjednici Izvršnog komiteta (IK) SKJ u studenom 1965., glavni partijski ideolog Edvard Kardelj trojni je odnos uloge federacije ocijenio na sljedeći način:

"Imamo jednu poziciju koja se naročito iskristalisala u Srbiji i koja vidi u postojanju nekih centralnih fondova ili jakog centralizma u administraciji jednu mogućnost većeg pritiska na federaciju iz prostog razloga jer je Srbija trećina naše zemlje. Taj se pritisak odmah povezuje sa oživljavanjem raznoraznih unitarističko-centralističkih teorija, ostataka velikosrpskih teorija itd. (...) Drugi kurs je kod naših manje razvijenih republika koje određene centralističke orijentacije podržavaju u jednom strahu da će ovaj kurs (deetatizacija i decentralizacija) dovesti do smanjivanja podrške naroda Jugoslavije privrednom razvitku tih manje razvijenih republika. (...) Onda imamo treću orijentaciju koja je u razvijenim republikama (Sloveniji i Hrvatskoj) u sadašnjem sistemu orijentisana na pošto - poto decentralizaciju, koja u stvari takodje prvo ne donosi rešenje za probleme o kojima smo govorili".³

² Aleš GABRIČ, "Nacionalno pitanje v Jugoslaviji v prvem povojnem obdobju", *Jugoslavija v hladni vojni, zbornik s Znanstvenega posveta Jugoslavija v hladni vojni, Ljubljana, 8. – 9. maja 2000, Yugoslavia and the cold war: the collection of papers at the Scientific Conference Yugoslavia i the Cold War, Ljubljana, 8–9 May 2000.*, ur. Jasna Fischer Jasna et. al., Ljubljana 2004., 422.–424.

³ Arhiv Republike Slovenije (dalje: AS), Fond centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije (dalje: 1589), š. 54-IK, Stenografske beleške sa sednice izvršnog komiteta CK SKJ, održane 12. i 13. novembra 1965. godine u Beogradu, 173.–175.

Kardelj je ocijenio da je srpski nacionalizam najveća opasnost, iz jednostavnog razloga jer je Srbija bila najveća republika, a Srbi najbrojniji narod u državi.

Razlike u odnosu između federacije i republike najviše su uzrokovane gospodarskim uzrocima, iako nisu mnogo zaostajale ni razlike na političkom i kulturnom području. Raznolikost uzroka i posljedica utjecala je i na odnose Slovenije i Hrvatske koje su, unatoč načelnom jedinstvenom otporu centralističkim težnjama, povremeno različito ocjenjivale neke neriješene jugoslovenske unutarnje političke probleme.

U skladu s promidžbom slogana bratstvo i jedinstvo, nakon 1945. u medijima se nije spominjao problem koji je bio aktualan za oba naroda, i Slovence i Hrvate, a to je bilo jezično pitanje. Iako je ono uvijek bilo mnogo važnije za Slovence, neki nas podaci upozoravaju da i hrvatsko jezično pitanje 1945. nije bilo tako jednostavno, a da srpsko-hrvatski odnosno hrvatsko-srpski jezik nije bio prihvaćen kao samorazumljiv zajednički jezik u većinskom dijelu države. Novi ustavni sistem uopće nije eksplicitno određivao službeni jezik na saveznoj, ali ni na republičkoj razini. No, prigodom proglašenja Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije 31. siječnja 1946. u ustavotvornoj skupštini prvi dio ustava pročitao je Moša Pijade na srpskom jeziku, drugi dio ustava Zvonko Brkić na hrvatskom, Marjan Breclj treći na slovenskom jeziku, a zadnji dio ustava pročitao je Vlada Maleski na makedonskom jeziku.⁴ Jedini poznati slovenski odaziv na tu vrstu naglašavanja jednakopravnosti zabilježio je u svom dnevniku Edvard Kocbek:

“Najprije srpsko, onda hrvatsko (jako slabo i za prvu silu), pa slovensko (...) i onda makedonsko.”⁵

Međutim, srpsko-hrvatski jezik je, iako neslužbeno, jer za to nije bilo nikakvog zakonskog temelja, dobio značaj svedržavnog jezika u saveznim tijelima vlasti, u saveznim državnim poduzećima i, pogotovo, u Jugoslavenskoj armiji. Za to se veliki dio odgovornosti može pripisati i onim slovenskim, makedonskim i drugim političarima koji su se tome prilagodili i koji su u saveznih tijelima vlasti umjesto materinjeg upotrebljavali “zajednički” jezik. Međutim, Slovenci, koji su iskazivali nezadovoljstvo prema takvom rješenju, nisu se pitali kakav je to zajednički jezik, odnosno kako da ga zovu. Smetalo im je što slovenski jezik nije imao posve ravnopravan položaj, što nije bilo sukladno s federalnim uređenjem države koje je na kulturnom području dopuštalo više nadležnosti republikama. Za Slovence je bilo drugorazredno pitanje zove li se većinski jezik srpski, hrvatski, srpsko-hrvatski, hrvatsko-srpski ili čak neka-ko drukčije. Pitanje o kojem je jeziku riječ nije bilo “slovensko” pitanje, nego,

⁴ Zasedanje Ustavotvorne skupštine, 29. novembar 1945 – 1. februar 1946 godine, stenografske beleške, Beograd [s. a.], 857.

⁵ Edvard KOCBEK, *Dnevnik 1946 – I*, Ljubljana 1991., 56.

gledano sa slovenskog stajališta, pitanje koje moraju riješiti oni koji taj jezik govore. Zato se u Sloveniji i nisu mogli naći odjeci Novosadskog dogovora iz 1954. o jedinstvenosti srpsko-hrvatskoga ili hrvatsko-srpskog jezika, koji bi se govorio u više varijanti i pisao na dva pisma.

Jezična pitanja došla su opet u prvi plan zanimanja sredinom šezdesetih godina, nakon prihvatanja Ustava SFRJ 1963., koji je nanovo odredio upotrebu jezika u državi. Savezni je ustav u članku 131. određivao da se savezni zakoni i akti objavljuju na srpsko-hrvatskom, odnosno hrvatsko-srpskom, slovenskom i makedonskom jeziku. Slovenski zahtjevi da se poveća uloga slovenskog jezika u javnom životu, koje je slovenska politika inače tek bojažljivo poduprla, nisu pokrenuli veća politička trenja u Jugoslaviji, ali su naišli na potporu, posebno Makedonije.⁶ Problematičnije je postalo pitanje hrvatskoga jezika koje je pokrenula *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*. Pobudu nastanku *Deklaracije* dao je Upravni odbor Matice hrvatske 9. ožujka 1967. Objavljena je 17. ožujka, a potpisali su je predstavnici središnjih hrvatskih kulturnih ustanova koje su se bavile proučavanjem jezikoslovne problematike.⁷ Idućih dana u medijima su uslijedili oštri napadi na *Deklaraciju* i njene potpisnike. Kao odgovor, Udruženje književnika Srbije predlagalo je da se za Srbe u Srbiji i izvan nje kao službeni uvede naziv srpski jezik. Kao štetne za bratstvo i jedinstvo teze *Deklaracije* ocijenio je i Josip Broz Tito.⁸

U Sloveniji *Deklaracija* o hrvatskom jeziku nije naišla na takve odazive kao u onim republikama Jugoslavije u kojima se koristio srpsko-hrvatski, odnosno hrvatsko-srpski jezik. U medijima su se više mogli pronaći odazivi na događaje izvan Slovenije, dok nadležni politički forumi o tom pitanju nisu raspravljali. Ni komisija za međunacionalne i međurepubličke odnose Centralnog komiteta Saveza komunista Slovenije (CK SKS), koja je bila zadužena za analizu te vrste pitanja, nije se na to osvrnula, nego se 1967. najviše bavila ekonomskim odnosima u Jugoslaviji i zagovarala stajalište “razvijenih” koji su se protivili prelijevanju sredstava i neekonomičnoj uporabi proračunskih sredstava. Isto tako, komisiju je smetalo pretjerano naglašavanje jugoslavenstva u nacionalnom smislu te riječi. I kad je u srpnju 1967. dobila opsežan elaborat savezne komisije za međurepubličke odnose *Neki problemi kulture i međunacionalni odnosi*, u kojem je bilo i poglavlje “Nekoliko napomena o problematici srpskohrvatskog odnosno hrvatskosrpskog jezika”, komisija se nije odazvala i nije raspravljala o *Deklaraciji* o hrvatskom jeziku.⁹ Slovence je više zanimalo poglavlje o jednakopravnosti svih jezika i potvrđivanje slo-

⁶ Više o tome vidi: Aleš GABRIČ, “Slovenski jezik v javni rabi”, *Slovenska novejša zgodovina : od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848–1992*, 2. del, Ljubljana 2005., 1078.–1081.

⁷ O Deklaraciji i kronologiji njezina nastanka, kao i odazivima vidi u *Deklaracija o hrvatsko-me jeziku*, Zagreb 1991.

⁸ Josip PAVIČIĆ, “Dnevnik deklaracijskih zbivanja”, *Deklaracija o hrvatskome jeziku*, 19.–24.

⁹ AS, 1589, š. 226-III, Neki problemi kulture i međunacionalni odnosi, 24.–28.

venskog jezika u savezним tijelima, a napose njegov tada podređen položaj u JNA.¹⁰

Tješnja suradnja između Slovenaca i Hrvata nego što je to bila ona u vezi s jezičnim problemom, bila je suradnja u političkim razilaženjima između "centralista" i "federalista", koja je ojačana nakon Osmog kongresa SKJ 1964., kad je vodstvo monopolne političke stranke prvi put otvoreno stalo na federalističku stranu. Ta je federalistička strana i u počecima provođenja gospodarske reforme, koju je kreirao bivši predsjednik slovenske vlade, a tada potpredsjednik Saveznoga izvršnog vijeća Boris Kraigher, vidjela bolje uvjete za budućnost. S obzirom na veće uvažavanje tržišnih zakonitosti, reforme su više odgovarale razvijenijem dijelu Jugoslavije, koji je već otprije bio manje ovisan o pomoći saveznih fondova i (ne)ekonomskih dogovora i prelijevanja sredstava u Jugoslaviji. Slovenija i Hrvatska odlučno su zagovarale prihvaćanje gospodarske reforme 1965. te su bile najglasnije zagovornice stajališta da samo uspješna gospodarska reforma može Jugoslaviju približiti razvijenijem svijetu i dugoročno podići životni standard ljudi.

Važan doprinos pobjedi federalista bio je i politički poraz Aleksandra Rankovića na tzv. Brionskom plenumu Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije (CK SKJ) u srpnju 1966. U idućim godinama prihvaćeno je više ustavnih amandmana na Ustav SFRJ iz 1963. koji su ojačali položaj republika, a i u kadrovskoj politici veću su ulogu na najvišim mjestima dobile republike. Od sredine šezdesetih godina jugoslavensko političko vodstvo prvi je put nakon rata ozbiljnije pomislilo na pomlađivanje vodećeg kadra u državi, što je vodstvima pojedinih republika donijelo i svježije poglede na položaj Jugoslavije u budućnosti. Slovensko razdoblje tzv. partijskog liberalizma uobičajeno se u stručnoj literaturi ograničava na razdoblje nakon svibnja 1967., kada je predsjednik slovenskoga Izvršnog vijeća postao Stane Kavčič, iako zametke ideja koje je glasno zagovarala ta vlada možemo naći već i u prijašnjim vladama. No, hrvatskim proljećem u stručnoj literaturi označavaju razdoblje kada je Savka Dabčević Kučar postala predsjednica CK SKH. Dakle, razlika u političkom razvoju među republikama iz "bloka razvijenih" bila je u tome što su se u Sloveniji u ono vrijeme već pojavile težnje prema prijenosu, odnosno rasterećenju težišta odlučivanja između političkih foruma, zakonodavne i izvršne grane vlasti, dok se u Hrvatskoj tada to još ne može primijetiti. Osim toga, u sukobima između Slovenije i federacije više su u prvi plan izbijali gospodarski uzroci, dok je težište rasprava u odnosima između Hrvatske i federacije bilo na nacionalnoj problematici.

Slovenija i Hrvatska, koje su u jezičnim pitanjima bile nekako indiferentne do zahtjeva one druge strane, veću su jedinstvenost pokazivale u poli-

¹⁰ Da su slovenske novine stvarno objavljivale isključivo reakcije u drugim republikama na *Deklaraciju* (u Hrvatskoj, Srbiji i Bosni i Hercegovini), vidi i popis objavljenih medijskih vijesti u vezi s temom u AS, 1589, š. 193-III, Nacionalno pitanje, mednacionalni odnosi, nacionalizam, Dokumentacijska služba skupščine SRS – bilten št. 6; Gradivo, dokumentirano od 10. 3.-1. 4. 1967.

tičkim i gospodarskim stajalištima. Slovenska vlada Staneta Kavčiča bila je zagovornica nastavljanja reforme, a da pritom nije imala punu potporu ni u Sloveniji, dok je gospodarska politika u Jugoslaviji bila sve više zarobljenik političkih odnosa između razvijenih i nerazvijenih. Partijski “liberali” u različitim jugoslavenskim republikama nisu bili tako čvrsto povezani kao što su to bili “konzervativci” s Titom i Kardeljem na čelu, koji su se ubrzo obračunali s “liberalima” u svim republikama, pa tako i s predsjednikom slovenske vlade Stanetom Kavčičem i “kavčičevcima” u Sloveniji, s “maspokovcima” u Hrvatskoj, “liberalima” u Srbiji i drugdje.

Jedan od načina kako oslabiti prejake ličnosti u vodstvima pojedinih republika bila je kadrovska politika na temelju koje su takve osobe namjeravali imenovati na visoka mjesta u federaciji. Stanetu Kavčiču bio je tako ponuđen mandat za sastav savezne vlade. On je, isto kao i Miko Tripalo, osjećao da bi trebao ići u Beograd upravo zato da napusti svoju republiku. Zato Kavčič nije prihvatio čak ni imenovanje za slovenskog člana užeg vodstva SKJ-a, dok je Tripalo ipak prihvatio da bude njegov član. Tripalo je, u razdoblju dok je radio u saveznom partijskom birou, dobro surađivao sa Stanetom Dolancem, koji je u njihovim razgovorima više puta kritizirao neke konzervativnije političare i dio srpskoga partijskog vodstva. Dolanc ga je, prema riječima Tripala, uvjeravao “da o svemu tome stalno govori Kardelju, ali da on teško prihvaća činjenice, jer je idealist koji sve ljude sudi po sebi”. No, odnos Tripala i Dolanca naglo se pogoršao u mjesecima prije obračuna s hrvatskim vodstvom.¹¹

Tijesne odnose između vodstava obiju republika potvrđuje i podatak da je Kavčič, kad mu je ponuđen mandat za sastav Saveznoga izvršnog vijeća (SIV), namjeravao prije svega nastaviti gospodarsku reformu Borisa Kraighe-
ra, koja je više odgovarala razvijenim dijelovima države. Zato je prihvaćanje dužnosti uvjetovao i imenovanjem nekih ljudi napisavši u sjećanjima na prvo mjesto ime “Savka”, misleći, dakako, na Savku Dabčević Kučar.¹² Tripalo je u svojim sjećanjima napisao da je Kavčič prihvaćanje mandata uvjetovao i imenovanjem njega, tj. Tripala, na mjesto jednoga od triju potpredsjednika vlade.¹³ No, posebno su se stariji komunisti iz Titove garniture, koji nikako nisu razumijevali modernizaciju svijeta, uplašili da bi olabavljeni gospodarski tokovi s više tržišne ekonomije i konkurencije mogli utjecati i na veću konkurenciju na političkoj sceni. Prema njihovu mišljenju, bilo koja liberalizacija mogla bi ugroziti politički monopol Saveza komunista, a, prema poznatim obrascima, za njih je obračun s onima koji drugačije razmišljaju bio jedini mogući izlaz iz krize. Međutim, razdjelnice nisu tekle isključivo prema nacionalnim granicama, iako je bilo jasno da su za reformnu politiku bili zagriženiji u Sloveniji i Hrvatskoj nego, primjerice, u Srbiji ili u nerazvijenim republikama, gdje su se gospodarskoj reformi otvoreno suprotstavljali.

11 M. TRIPALO, *Hrvatsko proljeće*, 130.

12 Stane KAVČIČ, *Dnevnik i spomini: (1972–1987)*, Ljubljana 1988., 19.

13 M. TRIPALO, *Hrvatsko proljeće*, 190.

Jačanje uloge republika u vrijeme "partijskoga liberalizma" bilo je vidljivo i po tome da su se nakon prihvaćanja ustavnih amandmana i "konfederalizacije" države prvi put počela susretati republička vodstva. Dakle, vodeći političari nisu se više sretali samo na sjednicama saveznih tijela. Slovenski politički vrh o tome je raspravljao u veljači 1970. i ocijenio da brojni nacionalni nesporazumi u Jugoslaviji proizlaze iz činjenice da je između republičkih vodstava premalo veza i da bi nejasnoće mogli prevladati u neposrednim susretima između vodstava republika. Predvidjeli su susrete sa svim republičkim vodstvima i uz to naglasili da "s obzirom na zadnje događaje u SR Hrvatskoj trebalo bi posebno razmisliti o mogućoj prednosti od kontakata s tom republikom".¹⁴

Tada su Slovence sa susjednom republikom vezivale tijesne veze, a spominjući "zadnje događaje" podsjećali su na 10. plenum CK SKH koji se održao u Zagrebu od 15. do 17. siječnja 1970., na kojem su raspravljali o pojavama hrvatskog nacionalizma. Naime, u Hrvatskoj se na prijelazu u sedamdesete godine razvio masovni pokret koji se prvenstveno temeljio na zahtjevu za većom autonomijom Hrvatske unutar Jugoslavije. Međutim, uskoro je došlo do razilaženja između hrvatske i srpske politike. Pored hrvatskoga političkog vodstva, okupljenog u CK SKH, kao novi stupovi moći nametnule su se još neke hrvatske kulturne ustanove, napose Matica hrvatska i dio studentskog vodstva na Sveučilištu u Zagrebu. Upravo su iz tih krugova dolazili radikalniji zahtjevi za emancipacijom Hrvatske, kao i oštre kritike na račun drugih dijelova Jugoslavije. Kritike na račun hrvatskoga političkog vodstva, koje je tobože toleriralo hrvatske šovinističke ispade, dolazile su iz cijele Jugoslavije, pa i iz vrhova SKJ i savezne vlade koju je, nakon što Stane Kavčič nije prihvatio mandat, vodio Slovenac Mitja Ribičič.

Na 10. plenumu CK SKH hrvatsko političko vodstvo odbacilo je kritiku o oživljavanju hrvatskog nacionalizma i osudilo stajališta svog člana Miloša Žanka, tada potpredsjednika Savezne skupštine, zbog njegovih stajališta i novinskih članaka u kojima je upozoravao na jačanje hrvatskoga nacionalizma i šovinizma. Hrvatsko je vodstvo ocijenilo da je riječ o unitarističkim pritiscima na Hrvatsku, a Žanko je, ostavši ostavljen sa svojim stajalištima, isključen iz vodstva hrvatske partije i anatemiziran.¹⁵

Zbog unutarnjih hrvatskih problema susret s hrvatskim vodstvom bio je predviđen tek kao treći po redu, a slovensko se vodstvo prije toga srelo u Ljubljani s delegacijom SR Srbije 16. travnja 1970., a 12. svibnja 1970. posjetilo je i vodstvo Bosne i Hercegovine u Sarajevu.

Prvi susret između predstavnika Slovenije i Hrvatske održao se 1. lipnja 1970. u Otočcu, dakle na mjestu koje je približno na pola puta između obiju prijestolnica, Ljubljane i Zagreba. I u kasnijem razdoblju, pa i nakon

¹⁴ AS, 1589, š. 211-IV, Predlog skice za obiske med republikami, 10. 2. 1970.

¹⁵ Više o tome D. BILANDŽIĆ, *Hrvatska moderna povijest*, 557.-568. Vidjeti i *Slučaj Žanko*, priredili Mihailo Blečić, Ivica Dolenc, Beograd 1986.

osamostaljenja obiju država, to je mjesto domaćin susreta vodstava susjednih država.¹⁶ Sastanak u lipnju 1970. možemo ocijeniti kao prvi službeni susret između državnih vodstava, s obzirom na to da su susreti slovenskih i hrvatskih predstavnika u prethodnim političkim sustavima mogli biti tek susreti političkih predstavnika. Sjednici u Otočcu prisustvovali su vodeći dužnosnici iz republičkih političkih organizacija, predsjednika dviju vlada i još neki. Razgovore je vodio predsjednik CK SKS France Popit, a hrvatsku delegaciju predvodila je predsjednica CK SKH Savka Dabčević Kučar. Političko stanje u republikama uvodnim su riječima ocijenili sekretari republičkih saveza komunista Andrej Marinc i Pero Pirker, a predsjednici obiju vlada, Stane Kavčič i Dragutin Haramija, usredotočili su se isključivo na gospodarska pitanja. U političkoj raspravi u prvom se redu govorilo o koordinaciji odnosa s Katoličkom crkvom i graničnom pitanju s Italijom, jer su tada već tekli razgovori sa zapadnim susjedom, koji su nekoliko godina poslije doveli do potpisa Osimskih sporazuma. U vezi s prvom temom, Marinc je ocijenio da je "crkvena hijerarhija u Sloveniji konzervativnija, nego drugje u Jugoslaviji" i da se zato Slovenija protivila "podizanju odnosa s Vatikanom na diplomatsku razinu" i nije shvaćala popuštanje Hrvatske.¹⁷ Pirker mu je odgovorio "da se svećenici kod nas nekako popravljaju, a kod vas se kvare i tako dolaze na istu razinu".¹⁸ Hrvati su dodali i to da se i biskupi u Istri iz patriotskih razloga protive pritiscima esula i emigracije u Trstu, što je bilo moguće razumjeti kao potporu Jugoslaviji u graničnom pitanju. Slične ocjene iz slovenskih krugova nije bilo. Savka Dabčević Kučar naglasila je da Hrvatska podupire podizanje odnosa između Jugoslavije i Vatikana jer bi to imalo za posljedicu i jačanje moći Komunističke partije Italije u zapadnom jugoslavenskom susjedu.¹⁹ Na kraju su se dogovorili da bi trebalo koordinirati politiku prema Katoličkoj crkvi kako bi poništili prigovore o razlikama u politici Hrvatske i Slovenije.

U vezi sa slovenskom manjinom u Italiji Hrvati su naglašavali da će poduzeti sve slovenske prijedloge. U razgovorima o gospodarskoj problematiki Hrvati su se složili s većinom uvodnih Kavčičevih prijedloga. Kavčič je smatrao da bi morali federaciju "što više rasteretiti ekonomskih funkcija i suziti ih na nebitne stvari". Protivio se paralelizmu dviju ekonomskih sustava, jedan za razvijene, a drugi za nerazvijene. Haramija se složio i s Kavčičevim prijedlogom "za konvertibilni dinar".²⁰ To bi, ako bi prijedlog potvrdili na saveznoj razini, ojačalo "blok razvijenih" u državi. Haramija je naglasio "jadransku orijentaciju" Hrvatske s jačanjem pomorskog prometa i turizma, zbog čega bi u borbi protiv Trsta "izvanrednoga značenja bio dogovor između Rijeke i Kopra". Isto je tako predsjednik hrvatske vlade Slovence pozvao neka među

¹⁶ AS, 1589, š. 211-IV, Zapisnik razgovora med predstavnikami republike Hrvatske in republike Slovenije, ki je bil dne 1. 6. 1970. u Otočcu.

¹⁷ *Isto*, 5.

¹⁸ *Isto*, 18.

¹⁹ *Isto*, 44.

²⁰ *Isto*, 10.-11.; potvrda Haramije na 27.

prioritetne veze uključe i autocestu Rijeka – Trst, a potvrdio je i spremnost za suradnju na zajedničkom projektu gradnje atomske elektrane.²¹

Iz rasprave je bilo očito da su Hrvati bili pod snažnim dojmom zbog kritika na svoj račun, koje su se čule nakon 10. plenuma CK SKH. Sergej Kraigher o tome je izjavio:

“Možda je za vas pitanje postupka protiv Žanka nevažno, ali mi to nismo tako razumjeli. Za nas je taj postupak bio sporan. Ne govorim to zato da bi kritizirao postupak, nego zato jer mislim da bi morali kod takvih odluka uložiti više truda u to da bi svi te odluke bolje razumjeli.”²²

Pero Pirker mu je odgovorio da su u Hrvatskoj zahtijevali još gori obračun sa Žankom, ali da su to oni uspjeli spriječiti i da su i medijima onemogućili da od Žanka naprave velikoga političkog protivnika.²³

Iako prvi susret vodstava Slovenije i Hrvatske nije rezultirao dugoročnim planovima u suradnji, ipak je otvorio sva ona pitanja koja su te dvije republike povezivali u prošlim i budućim vremenima. Nakon razgovora s vodstvima republika, vodstvo SKS ocijenilo je da je hrvatsko vodstvo još uvijek pod jakim utjecajem 10. plenuma i da Hrvati pokazuju “veliku spremnost za gospodarsku suradnju”, a napose želju za gradnju atomske elektrane i za tzv. jadransku orijentaciju, tj. za napredovanje u prometnom povezivanju i turističkim ponudama. Međutim, čvršće gospodarske veze sprečavali su problemi kojih su, prema slovenskom mišljenju, u hrvatskom vodstvu bili svjesni:

“Snažno su pod dojmom problematike u njihovoj staroj industriji – njenoj akumulacijskoj sposobnosti itd.”²⁴

Dok su za slovensko političko vodstvo u odnosu prema federaciji bila aktualnija gospodarska pitanja, u hrvatskom vodstvu razabrali su sljedeće:

“U prvi plan postavljali su pitanja političkog sustava i odnosa između republika i federacije.”²⁵

Osjećaj da su Hrvati više nego na gospodarska usredotočeni na politička pitanja kod slovenskih je predstavnika bio sve očitiji. Slovenski predstavnici bili su sve više suzdržani prema tiješnoj suradnji s Hrvatskom i zato što su, kao i predstavnici drugih republika u Jugoslaviji, ocjenjivali da jačanje hrvatskog nacionalizma ne donosi ništa dobrog. Na sve češće prigovore iz ostalih dijelova države o buđenju “ustaškog” naslijeđa, hrvatsko političko vodstvo

²¹ *Isto*, 32.–33.

²² *Isto*, 39.

²³ *Isto*, 40.

²⁴ AS, 1589, š. 211-IV, a.e. 481, Nekatere specifičnosti v razgovorih s posameznimi republikami.

²⁵ *Isto*.

odgovorilo je 6. travnja 1971. na sjednici CK SKH. Osudilo je “neprijateljsku djelatnost”, međutim ne toliko hrvatske nacionalističke, odnosno šovinističke ispade, koje su im zamjerali u ostalim dijelovima Jugoslavije, nego organiziranu akciju za diskvalifikaciju političkog vodstva Hrvatske, što bi proizlazilo iz tvrdnji o njegovoj mogućoj povezanosti s ustaškom emigracijom. Prema informaciji koju je vodstvo SKH dostavilo vodstvu saveza komunista u drugim republikama, ta bi strana neprijateljska djelatnost bila neposredno povezana s otporom protiv centralizma i unitarizma u državi, koji su već bili osuđeni na Brijunskom plenumu prilikom političkog rušenja Aleksandra Rankovića. Oštrinu kritike hrvatski su komunisti, više nego protiv šovinističkih ispada u Hrvatskoj, usmjerili protiv centralizma i nekih saveznih tijela vlasti, a među njima i protiv predsjednika Saveznoga izvršnog vijeća, dakle Ribičić. U informaciji su, između ostalog, napisali:

“Konstatirano je da je politička propaganda u nekim sredinama, posebno u nekim listovima i časopisima koincidirala sa tim neprijateljskim akcijama, što nameće potrebu da se i u tom pravcu poduzme odgovarajuća politička analiza i akcija.”²⁶

CK SKH je podržao stajališta koje su na sjednicama vodstva SKJ zagovarali Vladimir Bakarić, Savka Dabčević Kučar i Miko Tripalo te je odlučio o svojim stajalištima obavijestiti nadležna politička tijela u federaciji i na republičkim razinama.²⁷

U ostalim dijelovima Jugoslavije time, dakako, nisu bili zadovoljni. Slovenski politički vrh raspravljao je o zaoštavanju odnosa u Jugoslaviji, kojima su kumovali događaji u Hrvatskoj, na proširenoj sjednici Sekretarijata CK SKS 16. travnja 1971. Stane Dolanc je, kao uvodničar, sukobe stavio u okvir zaoštrenih srpsko-hrvatskih odnosa te upozorio da su primjedbe na razini onih prije Drugog svjetskog rata. Mitja Ribičić je spomenuo da su istražili više konkretnih hrvatskih kritika na račun djelovanja saveznih tijela vlasti i da su se iskazale kao neutemeljene. Hrvatsko stajalište, naglasio je Ribičić, doživjelo je gotovo jednak negativan odnos u cijeloj Jugoslaviji:

“Mislim da je u tom pogledu raspoloženje gotovo 5:1.”²⁸

Hrvatska su stajališta potporu zbog zaoštrenih odnosa sa Srbima dobila samo na Kosovu. Osim toga, Ribičić je rekao da hrvatski problemi proizlaze i iz neusklađenog razvoja njihova gospodarstva, koje boluje zbog pomanjkanja sposobnih kadrova. Naime, izjavio je Ribičić, “u svim mojim dosadašnjim

²⁶ AS, 1589, š. 33-IV, Informacija o stavovima Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske u raspravi na 19. sjednici, održanoj 6. travnja 1971. god., 2.

²⁷ AS, 1589, š. 33-IV, Informacija o stavovima Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske u raspravi na 19. sjednici, održanoj 6. travnja 1971. god.; Osuda neprijateljske djelatnosti: Saopćenje sa 19. sjednice Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske održane 6. travnja 1971.

²⁸ AS, 1589, š. 33-IV, Zapisnik 81. razširjene seje sekretariata CKZKS, dne 16. aprila 1971, 7.

kontaktima nije me još nijedan razgovor tako demoralizirao kao razgovor s direktorima gospodarskih poduzeća Zagreba – bez perspektive, bez programa”.²⁹ Rasprave slovenskoga političkog vodstva uglavnom su se vrtjele oko zaoštrenih srpsko-hrvatskih odnosa i zaključka da su hrvatski i srpski studenti u svojim demonstracijama bili izmanipulirani prihvaćajući šovinistička stajališta. Stajališta hrvatskoga političkog vodstva ocijenili su kao neodgovorna jer su krivca tražili isključivo izvan svoje okoline i kod drugih u Jugoslaviji. Posebnu pozornost posvetili su pitanju hoće li slovensko političko vodstvo javno objasniti svoje poglede na probleme koje su zakuhalo drugi, napose Hrvati i Srbi. Ako bi bilo nužno zauzeti jasno stajalište onda, kako je Milan Kučan sintetizirao razmišljanje slovenske politike, neka se “Hrvatima kaže da su uživali veliku potporu Slovenaca kad su se načelno odupirali centralizmu i hegemonizmu srpskih krugova, ali da su sada s tim problemom to izgubili i da su krenuli u situaciju od koje se slovenski narod sklanja i ne daje im nikakve podrške”.³⁰ Na kraju su se dogovorili da Slovenija, odnosno njeno vodstvo, ne ide u javnost s izjavom. Ali, dodali su, njeni će predstavnici u saveznim tijelima, ako budu pozvani i ako će to morati učiniti, naglasiti suzdržanost Slovenije prema sukobima između drugih i neslaganje s bilo kakvim nacionalističkim svađama u skladu s načelom da Slovenci “ne smijemo biti ne suci, ne odvjetnici, ne tužitelji”.³¹

Slovenska politika nemiješanja u unutarnje poslove druge republike bila je načelna i u jednakoj je mjeri vrijedila za sve republike. No, isto su tako slovenski vođe jasno naglasili da neće dopustiti da o slovenskim problemima odlučuju drugi, odnosno da bi bilo tko drugi imao pravo odlučivati o pitanjima koja se prvenstveno tiču Slovenaca. Takvo je stajalište bilo izrazito “konfederalno” s obzirom na to da je proizlazilo iz pretpostavke slabljenja saveznih tijela vlasti i jačanja republičkih vodstava, koja bi se međusobno što više autonomno dogovarala, dok bi saveznim tijelima vlasti ostale isključivo one nadležnosti koje su nužne za funkcioniranje države na međunarodnoj sceni.

Hrvatsko je vodstvo, prema Miki Tripalu, shvatilo da više ne uživa potporu slovenskog vodstva u vrijeme manevra *Sloboda '71*. Na večernjoj vojničkoj zabavi, u prisutnosti dijela političkoga i vojnog vrha, pale su i nešto oštrije riječi, potekle iz *in vino veritas*. Tripalu su Kardelj i Popit držali propovijed, pa je Tripalo shvatio da je vjerojatno optužnica hrvatskom vodstvu već u izradi:

“Idea je data, Slovenci su mogli ostati u pozadini, drugi će to iznositi i dalje razrađivati.”³²

Vrhunac političke i međunacionalne napetosti uslijedio je u jesen 1971., kad se hrvatski pokret radikalizirao zahtjevima studenata hrvatskih sveučilišta, a njima su odgovorili mladi iz srpskih gradova. Na manifestacijama su

²⁹ *Isto*, 8.

³⁰ *Isto*, 24.

³¹ *Isto*, 39.

³² M. TRIPALO, *Hrvatsko proljeće*, 163.

bile, prema mišljenju vodećih u državi, izrečene brojne protudržavne, nacionalističke i šovinističke parole. Među Slovencima, koji su o tim stvarima bili bolje informirani, nakon vijesti o štrajku studenata u Hrvatskoj u studenome 1971. osjećala se suzdržanost. Ocjene o povezanosti dijela studentskog vodstva s "neprijateljskim" skupinama izvan države, koje su dobivali i od vodstva SKH, nudile su veliki broj razloga za zabrinutost i učvršćenje stajališta da pokret neće poduprijeti, odnosno da se za nj neće konkretno opredijeliti, nego će na temelju republičke nadležnosti smatrati da će vlast u Hrvatskoj teškoće riješiti sama.³³ Slovensko vodstvo imalo je već učvršćenu političku liniju, koju je Franc Popit odredio sljedećim riječima:

"Često puta se postavlja pitanje da li se uplitati u poslove druge republike ili ne. Mi smo se baš zbog toga nekako, da tako kažem, držali po strani jer nismo hteli da ispadnemo kao da se mešamo u stvari neke druge republike, jer na kraju krajeva svako republičko rukovodstvo snosi pred svojom nacijom, pred svojom radničkom klasom odgovornost za svoju politiku."³⁴

Navedene riječi Popit je izgovorio na sjednici Predsjedništva SKJ 1. prosinca 1971. u Karađorđevu. Vodeći jugoslavenski komunisti s Titom na čelu oštro su napali hrvatsko vodstvo koje je u obračunu koji je uslijedio nakon sjednice morao napustiti političku pozornicu. To je vrijedilo za vodeće ličnosti tzv. hrvatskog proljeća Savku Dabčević Kučar i Mika Tripala, ali i za brojne druge osobe iz vodstva SKH. Tripalo je već nakon uvodne Titove kritike najužim suradnicima iz hrvatskoga vodstva predlagao da demonstrativno daju ostavke. Međutim, suprotno tome, vođe makedonskih i slovenskih "partijskih liberala" Krste Crvenkovski i Stane Kavčič nagovarali su ga neka se brane, kazavši "ako sruše vas, onda smo i mi gotovi".³⁵ Slutnja da bi unutarnji partijski obračun mogao dosegnuti i druge dijelove države nije bila bez osnove i poslije se pokazala kao točna.

Nakon sjednice u Karađorđevu vodstvo SKS je vodstvu SKJ javljalo da su Titove riječi u Karađorđevu naišle u Sloveniji na potporu i da narod u Sloveniji pozdravlja odluke Predsjedništva SKJ. Prema tom izvještaju, Slovenci su naglašavali potporu borbi protiv svih onih koji djeluju protiv državnog uređenja i protiv bratstva i jedinstva, pri čemu nisu osuđivali samo hrvatski nacionalizam i šovinizam, nego i slične pojave u drugim republikama.³⁶ Ocjene o odazivu ljudi na odluke sjednice Predsjedništva SKJ u Karađorđevu i njihovu realizaciju u Sloveniji nisu se razlikovale od izvještaja iz drugih republika. Posvuda je bilo govora o tome da se slažu s Titovom kritikom i da treba obračunati s

³³ Više vidi u AS, 1589, PD-5, mapa Studentski dogodki v Zagrebu 1971.

³⁴ AS, 1589, š. 1183-IV, Autorizovane stenografske beleške sa 21. sednice predsedništva SKJ, Karađordjevo, 1. XII. 1971. i 2. XII. 1971., 29.

³⁵ M. TRIPALO, *Hrvatsko proljeće*, 194.

³⁶ AS 1589, š. 1184-IV, Izveštaj o reagovanju na 21. sednicu Predsedništva Saveza komunista Jugoslavije; AS 1589, š. 1184-IV, Izveštaj o aktivnosti CKSK Slovenije i organizacija SK Slovenije posle 21. sednice Predsedništva SKJ.

nacionalističkim ispadima u Hrvatskoj, ali da isto tako treba reagirati i na nacionalizam u vlastitoj republici.³⁷

O rezultatima sjednice u Karadorđevu morala su raspravljati i republička politička vodstva. Slovensko vodstvo nije odstupilo od stajališta da to zapravo nije slovenski problem. Zato i nije zanemariva činjenica da su na sjednici CK SKS 15. prosinca 1971. ovu temu uvrstili tek na kraj dnevnog reda kao petu točku prije točke "razno". Nakon dugog uvoda France Popita, koji je objašnjavao stajališta vodstva SKJ sa sjednice u Karadorđevu i prepričao mišljenja koja su tamo zagovarali slovenski predstavnici, u nastavku su drugi govornici rjeđe spominjali Hrvatsku, a više se pitali o mogućim sličnim pojavama u Sloveniji i o slovenskom odnosu prema nekim stajalištima iz drugih dijelova Jugoslavije koja su kumovala napetim nacionalnim odnosima u državi. No, vodstvo slovenskog SK u skladu s dotadašnjom politikom nije zauzelo nikakva konkretna stajališta u odnosu prema Hrvatskoj, nego je smatralo da je samo po sebi razumljivo da promjene u Hrvatskoj moraju obaviti hrvatski komunisti sami.³⁸

Pred najvećim iskušenjem da promijeni "neutralnu" politiku, odnosno politiku nemiješanja u pitanje druge republike, slovensko je vodstvo bilo kad je Republički sekretarijat za unutarnje poslove Slovenije primio poziv Saveznoga sekretara za unutarnje poslove neka pripremi bataljun policije za slučaj potrebe za policijskim posredovanjem u Zagrebu. Slovenski sekretarijat unutarnjih poslova o tom je zahtjevu odmah obavijestio vodstvo SKS i naglasio da bez njihova stajališta neće djelovati. Predsjednik CK SKS zato je 12. prosinca 1971. pozvao neke od najznačajnijih ljudi u Sloveniji. Pored Popita na razgovoru su bili još Andrej Marinc, Stane Kavčič, Sergej Kraigher, Mitja Ribičič i Janez Vipotnik. Popit ih je obavijestio o molbi za moguće posredovanje slovenske milicije u Hrvatskoj i naglasio da se u Saveznom sekretarijatu unutarnjih poslova boje da bi do izgreda koji bi zahtijevali intervenciju milicije moglo doći već isti dan poslijepodne na nogometnoj utakmici Dinamo–Borac. Popit je predložio da se dogovore sljedeće: "a) ili je naše stajalište da u slučaju potrebe damo na raspolaganje zahtijevani bataljun milicije; b) ili da javimo da neka ne računaju na to". Slovensko je vodstvo bilo jako suzdržano prema prijedlogu da bi sa svojim snagama represije posredovali u drugoj republici, iako su se pitali mogu li unaprijed odlučno otkloniti bilo kakvu pomoć mogućem suzbijanju težih sukoba ako bi do njih zaista došlo. Smatrali su da bi bilo još gore ako bi za smirivanje unutarnjih konflikata morali pozvati u pomoć vojsci. Neke je smetalo što je za pomoć molio Savezni sekretarijat za unutarnje poslove, a ne hrvatsko vodstvo koje bi trebalo biti mjerodavno za rješavanje sukoba na svom području. Najviše je molbu, dakako, podupirao predsjednik savezne vlade Mitja Ribičič, a najodlučnije je bio protiv, odnosno za pozitivan odgovor samo u najgorem slučaju, Vipotnik. Međutim, Stane Kavčič nije htio

³⁷ Usporedi izvještaj CK ZKS s izvještajima centralnih komiteta iz drugih republika koji su u istoj arhivskoj kutiji.

³⁸ AS 1589, š. 15-IV, Magnetogram 24. seje Centralnog komiteta Zveze komunistov Slovenije, 15. 12. 1971, 89.-176.

odstupiti od načela da smiju pristati na pomoć isključivo ako bi molbu poslala Hrvatska, a ne na zahtjev savezne vlade. No, svi su bili jedinstvenog mišljenja da je uvijek bolje da moguće još gore izgrede rješava milicija, a ne da na ljude šalju vojsku.³⁹

Najznačajniji slovenski političari odlučili su se na kompromis kompromisa, koji zapravo nije bio izravno odbacivanje molbe savezne vlade, ali korištenjem mnogih "ako" i uvjeta naznačili su da se Slovenija želi svakako izuzeti iz posredovanja u nemirima u susjednoj republici. Odlučili su "da neka bude spreman bataljon milicije za kojeg su molili", ali i dodali "da ćemo ga poslati tek u krajnjem slučaju – ako će nastati takva situacija". Na Kavčičev prijedlog dodali su i da "taj bataljun ne ide izravno u intervenciju protiv izgređenika, nego da će obavljati druge, manje eksponirane zadaće (zaštita objekata, straže itd.)". Saveznim tijelima vlasti načelno su ovo stajalište, da neće odobriti takve akcije, posredno naznačili i u zadnjem zaključku u kojem se kaže da će javiti "saveznomu sekretaru da su naše mobilne jedinice male i da ne mogu računati na veliki broj ljudi, jer može nastati potreba za sigurnosne mjere i u Sloveniji".⁴⁰

Nakon sjednice u Karađorđevu slijedile su ostavke i čistka među vodećim hrvatskim političkim kadrom. Slovensko se vodstvo nije željelo uplitati u te događaje, nego se o događajima informiralo neposredno od novoga hrvatskog vodstva. Zato je izaslanstvo SKS u sastavu Milan Kučan, Andrej Marinc, France Popit i Sergej Kraigher 7. veljače 1972. posjetilo Zagreb. Hrvatski su im kolege objasnili da je "eskalacija nacionalizma u Hrvatskoj prodrla jako duboko u mase i u cijelu društvenu organizaciju" i da "sada otkrivaju uvijek nove činjenice o kojima u prvoj fazi borbe i suradnici u izvršnom komitetu nisu bili informirani". Hrvatsko je vodstvo upozoravalo kako na hrvatski, tako i na srpski nacionalizam u Hrvatskoj. Slovensko je izaslanstvo potvrdilo neke sumnje koje je već prije imalo u odnosu na tješnje povezivanje s Hrvatskom, iako su bile teške optužbe novoga hrvatskog vodstva na račun prijašnjeg republičkog vodstva i dio političkoga rituala, prema kojem smijenjene treba prikazati u što lošijem svjetlu. Međutim, ocjena Hrvata o odsutnosti ozbiljnijih razvojnih projekata, jer, prema njihovim riječima, oni "zapravo nemaju ozbiljnijih projekata u industriji za razvoj moderne velikoserijske proizvodnje koja bi bila sposobna uključivati se u jugoslavensko tržište i napose u međunarodnu podjelu rada", bila je tek potvrda onoga što su neki slovenski političari mislili već nakon susreta s prijašnjim hrvatskim vodstvom. U odnosu prema gospodarskom razvoju Jugoslavije i problemu nerazvijenih, Slovenija i Hrvatska ostale su na istom stajalištu. Naime, i novo hrvatsko vodstvo smatralo je da ne bi smjeli prihvatiti nijednu mjeru "koja bi otkrivala dvije ekonomske politike ili dva ekonomska sistema u Jugoslaviji". Predstavnicima obaju republičkih partijskih vodstava isto su tako jedinstveno naglasili suprotstavljanje centralizmu ili bilo kojoj resta-

³⁹ AS, 1589, PD-5, Zabeležka razgovora, /.../ dne 12/12-1971 ob 14.30 na CK ZKS. Na ovaj dokument upozorio dr. sc. Zdenko Čepić kome za informaciju iskreno zahvaljujem.

⁴⁰ *Isto.*

uraciji starih, već prevladanih odnosa u Jugoslaviji. Zanimljiva je i zabilješka slovenskih sugovornika o stajalištu hrvatskog vodstva o obnovi SKH:

"Kažu da im je potrebna neke vrste kulturna revolucija europskoga tipa. Smatraju da moraju plebejske mase dovesti u Partiju jer drukčije Partija neće biti avantgarda radničke klase i plebejskih masa. Oni su doslovno rabili taj izraz. Uz to kažu da treba Savez komunista odlučno očistiti malograđanskog činovništva i malograđanskog te činovničkog mentaliteta i svega korumpiranog što se u tom vremenu navuklo u Savez komunista."⁴¹

Stajalište novoga hrvatskog vodstva naznačilo je djelomični povratak na staro, što je zatim ojačalo u idućim godinama, kad su obračun s hrvatskim "maspokovcima" slijedili i obračuni s "liberalnim" vodstvima u drugim republikama. U Sloveniji je u jesen 1972. predsjednik slovenske vlade Stane Kavčič bio prisiljen napustiti političku scenu, a morali su ga slijediti i brojni njegovi pristaše. I Kavčič je u sjećanjima, koja je napisao nakon svoje smjene, naglašavao da je slovenska suzdržanost prema tješnjem povezivanju s hrvatskim vodstvom u vrijeme maspoka izvirala djelomice iz toga što su, prema mišljenju većine slovenskoga političkog vodstva, zahtjevi maspoka u političkim pitanjima više naglašavali hrvatstvo nego liberalizaciju. Poteze hrvatskoga vodstva ocjenjivali su kao nedorečene i brzoplete, što je moguće, primjerice, iščitati iz sljedeće ocjene Stane Kavčiča:

"Hrvati se dižu i padaju. Sve ili ništa. Gorljivost u ništa, gorljivost za sve! I tako od Zrinskoga i Frankopana, gdje su padale glave, preko mađarske revolucije sredinom prošloga (19., prim. A. G.) stoljeća, kad su dobili za nagradu ono, što su Mađari dobili za kaznu, i u staroj Jugoslaviji kad su na početku agitirali za sve (jugoslavenstvo, prim. A. G.) i dobili ništa, i od Mike (Tripala, prim. A. G.) i Savke (Dabčević Kučar, prim. A. G.), kad su opet letjele glave."⁴²

Kavčič je za poraz partijskih "liberala" optuživao prije svih neke ljudi iz partijskog vrha. Za poraz svoje vlade i "kavčičevaca" u Sloveniji je, kao i za "maspokovce" u Hrvatskoj, posve opravdano krivio Edvarda Kardelja, "koji je zajedno s Bakarićem odigrao i još igra glavnu ulogu u obračunu koji je počeo u jesen 1971. godine". Ali "pravi smisao (obračuna) je osloboditi se svih osobnih političkih protivnika i konkurenata".⁴³ Ocjenjivao je da je u obračunima vjerojatno najviše izgubila Srbija jer je, kaže, ostala bez najboljih kadrova. Na pitanje što će budućnost donijeti narodima na jugoslavenskom prostoru, Kavčič je 28. studenoga 1972. u svoj dnevnik nekako proročanski zapisao:

"Ne bojim se za Sloveniju. Ali muče me Srbija i Hrvatska. I što ako su moji strahovi i slutnje opravdane?"⁴⁴

⁴¹ AS, 1589, š. 212-IV, Razgovor med predstavnikima CK ZK Slovenije i CK ZK Hrvatske, Zagreb, 7. 2. 1972.

⁴² S. KAVČIČ, *Dnevnik i spomini*, 28.

⁴³ *Isto*, 150.

⁴⁴ *Isto*, 24.

SUMMARY

CROATIAN "MASS MOVEMENT" AND THE SLOVENIANS

After 1945, Yugoslav policy was created in the federal centre, and Slovenia and Croatia were not allowed to develop closer ties. Their leaderships held talks indirectly, as participants at meetings held on the federal level. In terms of the relationship towards other Yugoslav republics, equality of languages represented one of the most important questions for the Slovenians. Unofficially, because no legal ground existed for this, Serbo-Croatian acquired the status of the Yugoslav state language. Slovenians were disturbed by the fact that their language did not have an equal position within the federation but they were not concerned whether the language of the majority would be called Serbian, Croatian, Serbo-Croatian or Croatian-Serbian. This problem was not considered to be important for Slovenia. For this reason Slovenia was not involved in the polemics about others' languages, not even when the Declaration on the Croatian language appeared in March 1967. During the period when "liberals" dominated in the leaderships of the League of Communists in some republics, Slovenia and Croatia adopted similar positions about the problems in the country and mostly supported each other in the federal bodies. Their views were close because both republics represented a more developed parts of Yugoslavia. During that period the first official meeting of the leaderships of Slovenia and Croatia was held on 1 June 1970 in Otočec. The meeting did not result in long-term cooperation plans. Nevertheless it was important because it presented these neighbouring republics as states within the Yugoslav federation. The Croatian leadership started losing the support of their Slovenian counterparts during 1971. The majority of Slovenians thought that the Croatian leadership was losing control under the pressure of the Croatian nationalist circles who were uncritically blaming other parts of Yugoslavia for the Croatian problems. Slovenia took a moderate position toward the unrests in Croatia and Slovenian leaders decided that their representatives in federal institutions would express their views only if necessary. They took a neutral stand toward the others and expressed disagreement with any nationalistic conflicts, which was in line with the principle that Slovenians »must be neither judges, nor advocates or plaintiffs". The Slovenian leadership remained loyal to this principle in December 1971, when the Slovenian Secretariat of internal affairs when Belgrade asked for a militia battalion for a possible intervention in Zagreb. In an attempt to avoid this, the Slovenian politicians composed an answer that did not directly reject the demand from the federal authorities. However they agreed to send Slovenian militiamen to Zagreb only if absolutely necessary. This showed that Slovenia was not enthusiastic about sending its militia to other parts of the country or interfering in the internal affairs of another republics.

Key words: Slovenian-Croatia relations, Croatian »mass movement«, »Croatian spring« movement, Removal of Croatian "Croatia spring" leadership.